

mgr Katarzyna Grajewska-Bartosz

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Anny Machnikowskiej, prof. UG

„Ewolucja statusu notariusza. Aspekty teoretyczno-prawne i praktyczne”

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest ewolucja statusu prawnego notariusza w okresie od uchwalenia ustawy z dnia 14 lutego 1991 roku – Prawo o notariacie do dnia obecnego. Celem pracy jest przeprowadzenie analizy charakteru tego procesu identyfikującego te z kluczowych elementów zmian mających wpływ na funkcje wykonywane przez notariusza, które kształtują standard bezpieczeństwa czynności notarialnych oraz obrotu cywilnoprawnego, a także, których skutki mogą oddziaływać na postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych i w sprawach karnych.

Realizacja celu badawczego łączy się z trzema tezami. Według pierwszej, część z dokonywanych w ostatnich dwóch dziesięcioleciach modyfikacji pozycji prawnej notariusza nie ma uzasadnienia w kontekście potrzeb wymiaru sprawiedliwości, w tym w zasadach postępowania sądowego. Jest to spowodowane rozproszeniem i wewnętrznymi sprzecznościami założeń aksjologicznych stanowiących podstawę praktyki ustawodawczej. Przejaw tej cechy widoczny jest w poszerzaniu zakresu praw i obowiązków notariuszy przy jednoczesnym, daleko idącym, ograniczaniu niektórych gwarancji zasad niezależności notariusza.

Zgodnie z drugą tezą, zasadne jest ponowne zrekonstruowanie założeń aksjologicznych odpowiedzialnych za funkcję, jaką powinien pełnić notariusz, co ustabilizuje jego status i będzie stanowić miarodajne kryterium dla oceny prawidłowości dokonywanych w przyszłości zmian ustawowych. Trzecia teza głosi, że niektóre z obowiązujących norm, w tym regulujących obowiązki i prawa notariusza w procesowym prawie cywilnym i karnym, wymagają nowelizacji.

Krytyczną analizę zasadności przytoczonych tez zaplanowano poprzez weryfikację czterech hipotez oraz dostosowaną do nich konstrukcję pracy. Pierwsza z hipotez zakłada, że nieprawidłowe uregulowanie statusu notariusza przekłada się istotnie na jego prawa i obowiązki w postępowaniach (w tym sądowych) oraz na niespójne uregulowanie zasad

odpowiedzialności zawodowej, przenosząc się też bezpośrednio na poziom bezpieczeństwa prawnego stron czynności notarialnych. Druga z hipotez przyjmuje, że status notariusza jest obecnie kształtowany przede wszystkim poprzez przepisy szczególne, co poważnie utrudnia prawidłową wykładnię niektórych obowiązków i praw notariusza oraz powoduje nieuprawnione zróżnicowanie praktyki notarialnej, w tym przy udostępnianiu informacji i wydawaniu dokumentów, w tym aktów notarialnych.

Trzecia hipoteza przyjmuje, że reprezentatywnym przejawem wadliwego unormowania statusu prawnego notariusza jest obowiązek zachowania tajemnicy notarialnej, który doświadcza coraz liczniejszych wyjątków, z czego część nie ma przekonywującego uzasadnienia. Dotyczy to również przypadków odnoszonych do zasad postępowania dowodowego w sprawach cywilnych i w sprawach karnych. Częstotliwość zmian i ich zakres powodują wymierny uszczerbek w zasadzie określającej dotychczas status notariusza, jaką jest zasada zaufania.

Czwarta hipoteza zakłada, że stosowane w krajowym porządku prawnym rozwiązania oraz projektowany kierunek kolejnych z nich, nie są komplementarne z instytucjami określającymi pozycję prawną notariatu w porządkach prawnych, których kultura prawna pozostaje w łączności z polskim systemem prawnym. Niektóre propozycje legislacyjne dalszego ograniczenia gwarancji zasady zaufania są natomiast zbliżone do mechanizmów stosowanych tylko w kilku państwach na świecie, przy czym ich ustrój jest odmienny od modelu demokratycznego państwa prawa.

Wybór celu rozprawy jest uzasadniony narastającymi problemami wynikającymi z pogłębiającego się dysonansu pomiędzy założeniami przyjętymi dla statusu notariusza a praktyką. Jednym z problemów, z którym na co dzień mierzą się notariusze, jest sprzeczność pomiędzy ochroną tajemnicy notarialnej (z czym wiąże się konstytucyjne prawo do ochrony prywatności, w tym ochrony prywatności strony czynności notarialnej), a dopuszczaniem coraz większego kręgu podmiotów do treści objętych zakresem tajemnicy.

O wyborze tematu rozprawy zdecydował także stan badań nad zagadnieniami, o których mowa w hipotezach badawczych. Nie są one jeszcze dostatecznie zbadane i opracowane przez doktrynę. W literaturze przedmiotu przedstawiono analizy dotyczące statusu notariusza i niektórych, związanych z nim, jego cząstkowych elementów. Publikacje kompleksowo odnoszące się do pozycji prawnej notariusza pochodzą sprzed wielu lat i ze względu

na dokonane po ich powstaniu zmiany prawne, utraciły w niektórych swoich tezach aktualność. Tylko częściową aktualność zachowały też prace dotyczące procesu zmian w latach 2005-2013. Z kolei publikacje odnoszące się do obecnych zmian, skupiają się na ważnych, lecz jednostkowych kwestiach. Brakuje natomiast analizy poszczególnych zagadnień w kontekście całokształtu elementów kreujących pozycję ustrojową notariusza.

Dla realizacji tak zakreślonego celu pracy posłużono się kilkoma metodami badawczymi: historyczną, dogmatyczną, komparatystyczną i socjologiczną. Podstawą materiału badawczego były wypowiedzi doktryny, orzecznictwo, akty normatywne, w tym także ustawodawstwa obowiązujące w innych niż polski porządkach prawnych, jak również projekty aktów prawnych, a ponadto opinie i stanowiska instytucji, urzędów, samorządów prawniczych, w szczególności zaś notariuszy.

Konstrukcja pracy podporządkowana została jej celowi, w tym weryfikacji postawionych hipotez badawczych, składa się z sześciu rozdziałów i podsumowania odnoszącego się do weryfikacji hipotez i tez badawczych. To samo kryterium zdecydowało w wyborze wymienionych metod badawczych.

W rozdziale pierwszym przedstawiono kształtowanie statusu notariusza od unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej do 1991 roku, celem ustalenia jak kształtował się, a następnie ewoluował status notariusza w okresie poprzedzającym wprowadzenie do porządku prawnego obecnie obowiązującego Prawa o notariacie. Wyniki prac badawczych miały za zadanie umożliwić identyfikację zarówno rodowodu aksjologii przyjętej w podstawie współcześnie normowanej pozycji ustrojowej notariusza, jak i ustalenie przesłanek, mogących mieć wpływ, mimo że wywodzą się z przeszłości, na obecne trudności utrzymania spójności regulacji praw i obowiązków notariusza.

Natomiast w drugim rozdziale przeanalizowano obecny stan prawny formujący pozycję prawną notariusza, w tym poprzez Prawo o notariacie, Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza, ustawy deregulacyjne oraz normy szczególne, przewidujące daleko idące wyjątki od podstawowych obowiązków notariusza, w tym zachowania tajemnicy. W odniesieniu do analizowanego stanu prawnego i kierunku jego ewolucji odtworzono, skonfrontowano i skomentowano poglądy doktryny i stanowisko jurysprudencji względem m.in. pełnionych przez notariusza funkcji publicznych i realizacji innych jego ról prawnych i społecznych (udział w systemie wymiaru sprawiedliwości, wykonywanie wolnego zawodu, status przedsię-

biorcy, obowiązki pracodawcy). Rozważaniom poddano założenia łączące się z przypisaniem notariuszom przymiotu zaufania publicznego oraz obligatoryjnej przynależności do samorządu zawodowego, w tym zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz podległości normom deontologicznym. Takie ujęcie badawcze pozwoliło na zweryfikowanie pierwszej hipotezy.

Nadto omówiono kolejne projektowane zmiany poszerzające istniejące i już wzbudzające krytykę odstępstwa od zachowania tajemnicy notarialnej, czego przykład stanowi koncepcja nowego obowiązku utrwalania przebiegu czynności notarialnych i jego wpływu na status prawny notariusza. Uwzględniono także, równie kontrowersyjny, rządowy projekt ustawy z dnia 17 maja 2022 roku o zmianie ustawy Prawo o notariacie, na mocy którego niektórzy notariusze byłiby powołani także do dokonywania czynności z zakresu ochrony prawnej i którym przyznany by został status funkcjonariusza publicznego, co pociągałoby wobec tych notariuszy zwiększoną odpowiedzialnością i bezpośredni nadzór Ministra Sprawiedliwości.

W rozdziałach trzecim i czwartym przeprowadzono rozważania na temat wpływu przepisów szczególnych, o których mowa była w rozdziale drugim, na niektóre elementy postępowania dowodowego w sprawach cywilnych i w sprawach karnych. Z racji pozycji, jaką wśród obowiązków notariusza zajmuje zasada zaufania, rozdziały te poświęcono zagadnieniu statusu prawnego notariusza w postępowaniu cywilnym i w postępowaniu karnym w świetle obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej.

Analizie poddano sytuację notariusza – świadka w postępowaniu cywilnym oraz dopuszczalność przedstawiania w tym postępowaniu jako dowodów – dokumentów notarialnych. Badane były także przesłanki materialnoprawne i wymogi formalne zwolnienia notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej w postępowaniu cywilnym. W podsumowaniu sformułowano postulaty *de lege ferenda* uwzględniające zasadnicze elementy aksjologicznych podstaw ustrojowej pozycji notariusza w systemie wymiaru sprawiedliwości.

Przeprowadzono także analizę w odniesieniu do pozycji prawnej notariusza występującego jako świadek w postępowaniu karnym. Pod uwagę wzięto regulację wynikającą z kodeksu postępowania karnego, jak i z norm pozakodeksowych. Badano także status notariusza w postępowaniu karnym w sytuacji przypisania mu statusu podejrzanego lub oskarżonego. Pogłębiona analiza objęła także kwestię wykorzystywania jako dowodów w postępowaniu karnym dokumentów notarialnych, a także zasad przeszukania kancelarii

notarialnej. Analogicznie do rozważań dotyczących postępowania cywilnego – przeprowadzono badania nad zagadnieniem zwolnienia notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej i przesłuchania go w postępowaniu karnym, a także nad zasadami wykonywania przez Ministra Sprawiedliwości uprawnienia do zwolnienia notariusza z obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej w tym postępowaniu. W tej części rozprawy także zaprezentowano postulaty *de lege ferenda*. Taka perspektywa badawcza stała się podstawą do zweryfikowania drugiej i trzeciej hipotezy.

Merytoryczna ocena obecnego statusu notariusza, a także projektowanych zmian wymagała również badań prawnoporównawczych, które zrealizowano w rozdziale piątym. Dokonano analizy celem ustalenia na ile polskie rozwiązania są zbliżone do rozwiązań porządków prawnych, z których wywodzą się tradycje polskich uregulowań, a na ile ewolucja polskiego notariatu zmierza w innym kierunku. Przeprowadzono badania dotyczące porządków prawnych Rosji, Niemiec i Francji. Wybór ten był uzasadniony ze względu na związki historyczno-prawne oraz z uwagi na to, że instytucja krajowego notariatu jest częścią tzw. notariatu łacińskiego, a Polska jest członkiem Międzynarodowej Unii Notariatu, dlatego analizie poddano porządki prawne Niemiec i Francji.

Ponadto, z powodu jednego z odnotowanych kierunków zmian statusu notariusza w Polsce w postaci projektu, omówionego w rozdziale drugim rozprawy, nagrywania czynności notarialnych, poszerzono perspektywę porównawczą obejmując zadaniem badawczym także status notariusza w Rosji (państwie nie będącym w Unii Europejskiej, lecz będącym członkiem Międzynarodowej Unii Notariatu) i instytucję nagrywania czynności notarialnych, której niektóre elementy obowiązują w tym kraju. Federacja Rosyjska jest bowiem jednym z trzech krajów na świecie, w których istnieją regulacje przewidujące nagrywanie czynności notarialnych, zatem analiza norm tam obowiązujących umożliwiła zweryfikowanie poprawności uzasadnienia aksjologicznego tego projektu, wzbudzającego zastrzeżenia doktryny. Analizy przeprowadzone w tej części rozprawy miały na celu weryfikację czwartej z hipotez.

Rozdział szósty przedstawia wyniki badania opinii notariuszy o dokonanych i projektowanych zmianach. Celem badania socjologicznego było potwierdzenie lub zaprzeczenie postawionej w niniejszej pracy tezie o ewolucji statusu notariusza, która po etapie wzmocnienia jego pozycji prawnej przeszła, wskutek sukcesywnie dokonywanych zmian ustawodawczych, w etap deprecjacji roli tego zawodu w systemie wymiaru sprawiedliwości.

Zmiana ta ma bezpośredni wpływ na obniżenie standardu bezpieczeństwa prawnego stron czynności notarialnych. Metoda, którą przeprowadzono badania została pozytywnie zweryfikowana przez osobę wykonującą profesjonalnie badania statystyczne. Pytania kierowane do przedstawicieli tego zawodu prawniczego dotyczyły oceny aktualnego statusu notariusza, czynników mających wpływ na ten status, a także weryfikacji twierdzenia, że status ten ulegał istotnym zmianom od 1991 roku do chwili obecnej oraz oceny postulatu przyjęcia dla dalszych zmian innej, niż dotychczasowa, perspektywy aksjologicznej.

Końcowa merytoryczna część rozprawy formułując kilka wniosków podsumowuje wyniki przeprowadzonych badań, konfrontując je z postawionymi na wstępie tezami i hipotezami. W pierwszej kolejności umożliwiają one zidentyfikowanie części założeń aksjologicznych decydujących w ostatnich latach (2005-2022) o treści przekształceń, jakim poddawany jest status notariusza. Dokonujące się zmiany mają z kolei wpływ na standard ochrony prawnej stron czynności notarialnych, zarówno przy czynnościach dokonywanych bezpośrednio przez notariusza, jak i w postępowaniach sądowych, w których elementami postępowania dowodowego są informacje i dokumenty uzyskiwane od notariusza.

Przeprowadzone badania zweryfikowały postawione na wstępie hipotezy badawcze. Potwierdzono, że status notariusza nie został uregulowany w pełni prawidłowo, co przekłada się istotnie na jego prawa i obowiązki w postępowaniach (w tym sądowych) oraz na niespójne uregulowanie zasad odpowiedzialności zawodowej, przenosząc się też bezpośrednio na obniżenie poziomu bezpieczeństwa prawnego stron czynności notarialnych. Umocowane zostało także założenie zawarte w drugiej z hipotez.

Potwierdzona została także trzecia hipoteza zakładająca, że szczególnym przejawem nieprawidłowego uregulowania statusu prawnego notariusza są zasady funkcjonowania obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej, który to obowiązek doświadcza coraz liczniejszych wyjątków. Pierwszy z nich został wprowadzony do Prawa o notariacie w 2001 roku, kolejne w latach 2019-2021. Równolegle, kolejne odstępstwa od obowiązku zachowania tajemnicy notarialnej, przewidziano w innych przepisach ustawy ustrojowej. Obecność tak wielu tego rodzaju norm spowodowało istotny spadek zaufania stron czynności do notariusza, a zatem zachwiało fundamentalną zasadą funkcjonowania zawodu. Potwierdzają to także badania socjologiczne przeprowadzone na potrzeby niniejszej rozprawy.

W odniesieniu do czwartej hipotezy potwierdzono, na podstawie badań komparatystycznych, że mimo podstaw ustrojowych opartych na wieloletniej europejskiej tradycji, status prawny polskiego notariusza powoli, lecz systematycznie modyfikowany jest w sposób, który wprowadza do niego elementy nieznanne dotąd notariatowi łacińskiemu, opierając się przy tym na wątpliwych wzorcach.

Analizując wyniki weryfikacji powyższych hipotez potwierdzono także prawidłowość postawionych na wstępie tez. Świadczą o tym także inne, dodatkowe rezultaty badań zrealizowanych w trakcie przygotowania niniejszej rozprawy:

Badania metodą historycznoprawną potwierdziły, że rozbieżności odnośnie treści statusu polskiego notariusza mają wieloletni rodowód. W II Rzeczypospolitej polski ustawodawca zdecydował się przyjąć, jako modelowe, prawo francuskie nie przenosząc jednak na polski grunt stosowanego we Francji rozwiązania odnośnie do statusu notariusza, lecz przyjmując, że notariusz jest funkcjonariuszem publicznym. Mimo przyjęcia takiego założenia krajowa doktryna nie była zgodna co do wykładni nowowprowadzonego stanu prawnego. Powszechną akceptację zyskało natomiast założenie traktujące notariusza jako osoby zaufania publicznego, z powodu postrzegania zaufania jako cechy stanowiącej fundament istnienia tego zawodu. Po II wojnie światowej nastąpiła zmiana statusu notariusza na skutek zmian ustrojowych i związanych z nimi przeobrażeń, skutkiem czego notariusz stał się urzędnikiem państwowym działającym w systemie państwa cechującego się autorytaryzmem.

W 1989 roku, wraz powrotem do zasad demokracji parlamentarnej, doszło do częściowego przywrócenia możliwości wykonywania zawodu notariusza poza strukturami państwowych biur notarialnych, nie przeprowadzono natomiast wówczas innych, niezbędnych zmian w odniesieniu do statusu notariusza. Ustawa z dnia 14 lutego 1991 roku – Prawo o notariacie stała się podstawą ustrojową niepaństwowego notariatu, w założeniu opartego na przedwojennej tradycji. Niestety ustawodawca nie zdecydował się na precyzyjne unormowanie w tym akcie prawnym statusu prawnego polskiego notariusza. Poprzestał na stwierdzeniu, że notariusz, w zakresie swoich uprawnień, działa jako osoba zaufania publicznego i korzysta z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym. W konsekwencji owego zaniechania legislacyjnego powstała nieo określona aksjologicznie i normatywnie przestrzeń, która została następnie wykorzystana do ustanowienia różnorodnych rozwiązań, w tym takich, które ograniczają ten rodzaj obowiązków i praw, jaki formuje status notariusza jako osoby zaufania publicznego.

Wyniki badań metodą historycznoprawną pomogły zidentyfikować przesłanki, które ułatwiły i nadal to czynią, wprowadzanie do porządku prawnego niejednorodnych, funkcjonujących poza Prawem o notariacie, a czasem także poza aktami w randze ustawowej, przepisów, które częściowo w nieuprawniony sposób z punktu widzenia demokratycznego państwa prawnego, kształtują obowiązki notariusza.

Szczegółowa weryfikacja tej tezy nastąpiła przy udziale metody dogmatycznej. Przekształcając pozycję prawną notariusza począwszy od 1991 roku ustawodawca nie może się zdecydować czy zliberalizować przepisy w kierunku poszerzenia katalogu czynności notarialnych przez zmniejszenie kognicji sądów, a zatem ich odciążenie od spraw niespornych, przyznając notariuszom status zbliżony do sędziego (notariusz – sędzia bez sporu). To zaniechanie powoduje m.in. ograniczenie wykorzystania potencjału fundamentu istnienia tego zawodu, którego zasadniczym, nadrzędnym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa obrotu prawnego.

Badania potwierdziły, że status notariusza wciąż pozostaje niejednorodny. Brak jest legalnej definicji elementów konstrukcyjnych tego statusu, a nadto część z nich jest w odmienny, incydentalny sposób regulowana w różnych aktach prawnych. W Prawie o notariacie postanowiono wyłącznie, że w zakresie uprawnień do dokonywania czynności notarialnych notariusz działa jak osoba zaufania publicznego. Na gruncie tego prawa notariusz nie jest funkcjonariuszem publicznym, korzysta jednak z ochrony przysługującej tym funkcjonariuszom. Jest członkiem samorządu notarialnego, do którego przynależność jest obowiązkowa.

W postępowaniu cywilnym notariusz nie ma specjalnego statusu, zaś na gruncie prawa karnego został uznany wprost funkcjonariuszem publicznym. W obrocie gospodarczym ustawodawca początkowo *explicite* postanowił, że notariusz nie jest przedsiębiorcą, by następnie diametralnie zmienić stanowisko postanawiając, że jednak notariusza również należy uznać za przedsiębiorcę. Z kolei na gruncie prawa handlowego zawód notariusza został uznany za tzw. wolny zawód. W rozumieniu prawa pracy, jeżeli notariusz zatrudnia pracowników, staje się też pracodawcą.

Wielość ról i ich prawnych charakterystyk powoduje brak zgodności w ocenie statusu notariusza także w wypowiedziach jurysprudencji i judykatury. Doktryna, dostrzegając

legalną definicję przedsiębiorcy, wskazuje odmiennosc pozycji prawnej notariusza od typowego przedsiębiorcy podkreślając, że jest on przedsiębiorcą szczególnego rodzaju, *quasi*-przedsiębiorcą, a nawet przedsiębiorcą zaufania publicznego.

Wśród poglądów orzecznictwa wyróżnić można cztery stanowiska. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uważa, że notariusz jest przedsiębiorcą prowadzącym działalność gospodarczą, jak każdy inny podmiot, ponadto jest przedsiębiorcą wykonującym działalność regulowaną. Trybunał Konstytucyjny postrzega notariusza nie tylko jako osobę zaufania publicznego, ale również jako osobę pełniącą jednocześnie funkcje pomocnicze w stosunku do wymiaru sprawiedliwości. Natomiast Sąd Najwyższy zajmuje zmienne stanowisko w niektórych orzeczeniach prezentując pogląd, że notariusz jest uczestnikiem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, zaś w innych judykatach stwierdzając, że notariusze, jako przedsiębiorcy, powinni podlegać dedykowanym im przepisom. Z kolei Naczelny Sąd Administracyjny konsekwentnie sprzeciwia się uznaniu statusu notariusza jako przedsiębiorcy, ale dopuszcza pogląd, że mimo nieposiadania statusu przedsiębiorcy notariusz może prowadzić zarobkową działalność usługową.

Jednym z następstw wielości poglądów doktryny i orzecznictwa odnośnie do statusu prawnego notariusza jest utrudnienie dokonywania jednoznacznej oceny zachowań notariusza znajdujących się pod ochroną danej regulacji prawnej bądź podlegających innym skutkom norm prawnych. Prowadzi to do stosowania odmiennych kryteriów weryfikacji czynności notariusza na gruncie różnych ustaw i procedur, powodując niepewność wyniku tej oceny. Przenosi się to na obniżenie standardu bezpieczeństwa prawnego zarówno notariusza jak i – co zdecydowanie istotniejsze – stron czynności notarialnych. Konsekwencją tego są także praktyczne problemy wykonywania przez notariusza zadań nałożonych przez państwo, tak, aby realizując jedne normy prawne nie naruszać innych. Jest również jedną z przesłanek ryzyka dla stron czynności notarialnej, które nie mają jasności i pewności co do stosowanego wobec nich prawa, w szczególności zabezpieczającego poufność informacji powierzanych przez nich notariuszowi.

Badania prawno-porównawcze potwierdziły podobieństwa statusu prawnego notariusza polskiego do statusów notariusza w innych systemach prawnych należących do notariatu łacińskiego. Dostrzeżono jednak także różnice, z których część można uznać za istotne.

Badania socjologiczne potwierdziły z kolei, że notariusze w większości identyfikują swój status zarówno ze statusem wynikającym z Prawa o notariacie, jak i z kodeksu cywilnego (notariusz jako przedsiębiorca). Wypowiedzi notariuszy są w znacznej mierze zbieżne z poglądami przedstawianymi przez doktrynę i orzecznictwo.

Na tle uzyskanych wyników sformułowano kilkanaście postulatów *de lege ferenda*, mających na względzie spójne i kompleksowe uregulowanie statusu prawnego notariusza, w tym m.in. odnośnie do: zdefiniowania statusu notariusza w Prawie o notariacie przez jasne określenie, że jest on funkcjonariuszem publicznym i jednoznaczne stwierdzenie, że nie jest on przedsiębiorcą; definitywnego zakończenia poszerzanie wyjątków od zasady zachowania tajemnicy notarialnej; usunięcia notariusza spośród podmiotów obowiązanych do przekazywania informacji zarówno dotyczących schematów podatkowych, jak i ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu; waloryzacji taksy notarialnej i wprowadzenia minimalnych jej stawek; wprowadzenia zryczałtowanych opłat za niektóre czynności bądź sztywnej taksy; wprowadzenia reguł postępowania w przypadku urlopu, macierzyństwa, długotrwałej choroby, a także w przypadku śmierci notariusza; zmiany sposobu kształcenia kandydatów na notariuszy i podniesienia wymagań odnośnie do obowiązkowych praktyk przed rozpoczęciem urzędowania.

Wśród postulatów na przyszłość zwrócono uwagę również na konieczność poszerzenia kompetencji notariusza w odniesieniu do niespornych spraw sądowych, w tym w szczególności przez przyznanie notariuszowi statusu sądu w rozumieniu unijnego rozporządzenia spadkowego przy uwzględnieniu za dokonywanie tychże wynagrodzenia odpowiadającego rzeczywistemu nakładowi pracy i ciężącej na notariuszu odpowiedzialności zawodowej. Postulaty *de lege ferenda* postawiono także odnośnie do Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza.

W rozprawie podkreślono, że ze względu na funkcje, jakie może i powinien pełnić notariat, należy go chronić z korzyścią dla obywateli i państwa, zatem ustawodawca nie powinien poddawać w wątpliwość zaufania do notariatu, w szczególności winien chronić tajemnicę notarialną.

Ostatnią częścią pracy jest wykaz wykorzystanych w rozprawie: aktów prawnych, literatury przedmiotu i orzecznictwa oraz spis wykorzystanych lub sporządzonych rysunków i tabel.